

УДК 327.7/.8(497.115)

342.25(497.115)

DOI 10.5937/spm80-44429

Прегледни рад

Стефан Сурлић*

Факултет политичких наука, Универзитет у Београду

Андријана Лазаревић**

Институт за политичке студије, Београд

**ПРИНЦИП ТЕРИТОРИЈАЛНОГ ИНТЕГРИТЕТА: ПОЛИТИЧКЕ
ПОСЛЕДИЦЕ ТРАГАЊА ЗА ФИНАЛНИМ СТАТУСОМ КОСОВА И
МЕТОХИЈЕ*****

Сажетак

У раду се анализира принцип територијалног интегритета у контексту спора око финалног статуса Косова и Метохије. Не одређујући се према правним споровима, аутори пружају преглед теоријске дебате о територијалном интегритету дефинишући политичке последице по територијални интегритет Србије од момента једностраног проглашења независности Косова* 2008. године. Упркос константи која се огледа у помињању интегритета неодвојиво од суверенитета, у раду се истиче политичка пракса у којој је „територијални интегритет” Србије преточен у апел другим државама да поштују принцип неповредивости граница. Подршка независности Косова од стране водећих западних земаља условило је Србију на

* Имејл-адреса: stefan.surlic@fpm.bg.ac.rs.

** Имејл-адреса: andrijana.lazarevic@ips.ac.rs.

*** Рад је настао у оквиру научно-истраживачке делатности Института за политичке студије, коју финансира Министарство науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије.

дијалог са привременим, а потом перманентним институцијама управе у Приштини. У раду се закључује да је територијални интегритет сведен на декларативну димензију, будући да је политички захтев за заштитом права српске заједнице на територији Косова и Метохије обавезало Београд на многе уступке, укључујући признање сувереног права институција Приштине.

Кључне речи: територијални интегритет, Косово*, једнострано проглашење независности, УН Резолуција 1244, Бриселски споразум, „немачко-француски предлог”

УВОД

Разматрање принципа територијалног интегритета важно је из више разлога. Упркос дијалогу о нормализацији односа, Београд и Приштина нису постигли сагласност око коначног статуса Косова и Метохије. Србија тврди да је Косово и Метохија саставни део њене територије које може уживати облик широке и суштинске аутономије, док власти у Приштини истичу да је Косово* прогласило независност 2008. године и да га многе земље признају као државу са територијом над којом има неспорни суверенитет.

Не одређујући се према правним споровима, циљ рада је да уз преглед теоријске дебате о територијалном интегритету дефинише политичке последице по територијални интегритет Србије од момента једностраног проглашења независности Косова* 2008. године. Анализа полази од докумената који су дефинисали територијални интегритет Србије, позвали на његово очување, као и споразума који су постигнути у процесу нормализације односа између Београда и Приштине.

Принцип територијалног интегритета на изабраном примеру има врло специфичну и комплексну политичку генезу. Упркос константи која се огледа у помињању интегритета неодвојиво од суверенитета, у политичкој пракси је „територијални интегритет” Србије преточен у апел другим државама да поштују принцип неповредивости граница и не подржавају њихову једнострану промену. Дијалог о нормализацији односа је од самог

* Овај назив је без прејудицирања статуса и у складу је са Резолуцијом Савета безбедности Уједињених нација 1244/1999 и Мишљењем Међународног суда правде о Декларацији о независности Косова.

почетка легитимизовао право власти у Приштини на суверенитет, признајући ауторитет косовских институција у евентуалном оснивању Заједнице српских општина као облика аутономије за српску заједницу у односу на централне власти. С друге стране, Србија се и даље резолутно противи формалном признању једнострано проглашене независности и евентуални захтев за чланство Косова* у Уједињеним нацијама дефинише као „црвену линију”.

У наредним редовима ће се представити спектар докумената и политичких одлука које су утицале на територијални интегритет Србије у контексту трагања за коначним статусом Косова. Опсег последица је тешко утврдити јер нису статичне, већ су детерминисане континуираним политичким процесом који у симбиози геополитичких кретања и унутрашњих конфронтирајућих погледа и даље опишавају своје реалне исходе. Ипак, анализа принципа територијалног интегритета и његове политичке употребе у контексту Косова пружа свеобухватнији поглед на комплексност статусног спора.

ПРИНЦИП ТЕРИТОРИЈАЛНОГ ИНТЕГРИТЕТА И САВЕТОДАВНО МИШЉЕЊЕ МЕЂУНАРОДНОГ СУДА ПРАВДЕ

Концепт територијалног интегритета је фундаментални принцип међународног права који се односи на неповредивост граница државе и територијални суверенитет (Charney 2005). Заснован је на идеји да државе имају право да контролишу сопствену територију и да међународна заједница то право треба да поштује и штити. Принцип територијалног интегритета значајан је чинилац међународног правног поретка, и заштићен је у Повељи Уједињених нација, у члану 2, тачки 4, која гласи: „Све чланице ће се у својим међународним односима уздржавати од претње силом или употребе силе против територијалног интегритета или политичке независности било које државе, или од било чега другог што није сагласно с циљевима Уједињених нација.” Слично, Декларација о принципима међународног права о пријатељским односима и сарадњи међу државама наглашава важност „поштовања суверенитета, територијалног интегритета и политичке независности држава” (UN General Assembly 1970). Повеља се не односи на појединце или народе, већ искључиво на односе међу државама. Начело територијалног интегритета држава је утемељено и заштићено низом последичних правила која забрањују мешање у

унутрашњу јурисдикцију држава (видети Shaw 2017). Други важан међународни инструмент који се односи на територијални интегритет је Хелсиншки завршни акт (усвојен 1. августа 1975.), који захтева следеће: „Државе учеснице ће се уздржати у својим међусобним односима, као и у својим међународним односима генерално, од претње или употребе силе против територијалног интегритета или политичке независности било које државе...” (član IV). Ипак, Хелсиншки завршни акт се не залаже за безусловно и апсолутно одржавање територијалног интегритета. У члану I, Поглавља 1 (*Declaration on Principles Guiding Relations between Participating States*) изричито се наводи да се „границе могу мењати, у складу са међународним правом, мирним средствима и споразумом”.

Дакле, принцип територијалног интегритета није апсолутан и може се паралелно посматрати са другим принципима попут права на самоопредељење. Генерална скупштина УН је признала право на самоопредељење као основно људско право (Generalna skupština UN 1960) и признала је да ово право понекад може укључивати отцепљење мањинског становништва од државе. „У случајевима када мањинско становништво тражи независност од државе, право на самоопредељење се може посматрати као надмашивање принципа територијалног интегритета, посебно ако је мањина изложена дискриминацији или кршењу људских права” (Shaw 2017; Castellino 2000).

Из правне перспективе, питање да ли је проглашење независности Косова било у складу са међународним правом остаје спорно. Одређени аутори тврде да је независност Косова била заснована на праву на самоопредељење мањинске заједнице којој су системски кршена права, док други истичу да је тиме повређен територијални интегритет Србије (Musliu 2020). Дебата о финалном статусу Косова указује на константну „тензију” између два наведена принципа.

Посебну пажњу стручњака за међународно право привукло је Саветодавно мишљење Међународног суда правде који је био позван од стране Генералне Скупштине УН-а, а на иницијативу Србије, да се изјасни о томе „да ли је једнострано проглашење независности, 17. фебруара 2008. године, од стране привремених институција самоуправе Косова у складу са међународним правом?” (International Court of Justice [ICJ] 2010).

Аргумент на који се Србија позивала у овом поступку пред Међународним судом правде био је да је „неколико принципа у данашњем међународном праву тако чврсто

успостављено као што је принцип територијалног интегритета који захтева да се поштује сама територијална структура и конфигурација државе. Поред тога што представља један од кључних елемената концепта суверене једнакости, територијални интегритет се сматра суштинским у контексту стабилности и предвидивости међународног правног система у целини” (Serbia CR 2009/24 hearing of 1 December 2009, paragraph 4, p. 63., цитирано у: Urrutia 2012, 111). Сједињене Америчке Државе су, поред осталих, имале супротан став, сматрајући да једнострано проглашење не крши општи принцип територијалног интегритета. „Поменути принцип позива државе да поштују територијални интегритет других држава. Али он не регулише унутрашње понашање група унутар држава, нити спречава такве унутрашње групе да се отцепе или прогласе независност” (United States of America (Mr. Harold Hongju Koh) CR 2009/30 hearing of 8 December 2009, paragraph 20; цитирано у: Urrutia 2012, 111).

Како истиче Хрњаз, Међународни суд правде је заузео „формалистичку позицију” тумачећи само да ли је Декларација о независности акт који је у складу са међународни правом (Hrnjaz 2015, 265). „Иако се он, дакле, није ни дотакао суштине спора, у међународној и јавности у Србији је створена перцепција да је Саветодавно мишљење донето у корист Косова и држава које су га признале као независну државу” (Hrnjaz 2015, 266).

Саветодавно мишљење изнедрило је и тумачење о „правној неутралности” у вези са сецесијом у смислу да међународно право „не садржи експлицитну ауторизацију или потпуну забрану (једностраних) сецесија” што не би требало тумачити као непристрасност или чак дозвољеност будући да се међународно право снажно противи једностраним сецесијама, „док истовремено штити постојеће државе од дезинтеграције њихове територије” (van den Driest 2015, 484).

У свом истраживачком раду „Територијални интегритет и самоопредељење: приступ Међународни суд правде у саветодавном мишљењу о Косову”, *Iñigo Urrutia* поставља питање „Да ли признање независности Косова од стране 69 држава чланица Уједињених нација (у време објављивања саветодавног мишљења) крши обавезу немешања, држава чланица УН-а, у унутрашње послове Србије, а посебно у њен територијални интегритет? и „Који су то главни налази у вези са принципом територијалног интегритета држава које

можемо извући из поменутог Мишљења” (Urrutia 2010, 133-134) међу којима издвајамо следеће:

- Принцип територијалног интегритета делује првенствено на међудржавној сфери и не утиче на појединце или народе, већ на односе међу државама. Међународно право не дозвољава једнострану сецесију, али забрана једностраног проглашења независности није имплицитна у принципу територијалног интегритета.
- Начело територијалног интегритета има ограничен домет када се ради са недржавним субјектима, а његови ефекти су индиректни, делујући на нивоу ефективности сецесије и признања од стране трећих држава. Забрана једностране сецесије није забрана суб-државним актерима, већ забрана државама да признају ентитете створене под незаконитим околностима.
- Међународно право остаје неутрално у погледу сецесије, а сама сецесија се не може сматрати изричито легалном или нелегално. Дозвољене су само мирне и демократске процедуре за отцепљење, док је употреба силе забрањена. Међународно право може се бавити одређеним декларацијама независности ако крше друге императивне норме или су повезане са незаконитом употребом силе.
- Принцип самоопредељења функционише у сценаријима где декларације о независности спадају у традиционално колективно право на самоопредељење. Територијални интегритет државе не може блокирати остваривање других права признатих међународним правом, као што је право на спољно самоопредељење.
- У сценаријима ван контекста међународног права самоопредељења, не постоји нова забрана сецесије која произилази из принципа територијалног интегритета. Не постоји експлицитно правило које забрањује проглашење независности, нити постоји консензус у међународној заједници који би омогућио дискусију о позитивном праву на отцепљење.

ТЕРИТОРИЈАЛНИ ИНТЕГРИТЕТ И РЕЗОЛУЦИЈА 1244 САВЕТА БЕЗБЕДНОСТИ УЈЕДИЊЕНИХ НАЦИЈА

Неуспех преговора у Рамбујеу био је изговор за бомбардовање СР Југославије од стране НАТО-а које је окончано „Војно-техничким споразумом” потписаним у Куманову. Овај споразум, касније основа за доношење Резолуције 1244 Савета безбедности УН, подразумевао је повлачење српских безбедносних снага са територије Косова. Резолуцијом се заснивао „привремени режим” и није се могло сматрати да она „заснива стални институционални оквир на територији Косова” већ „налаже да Унмик¹ само олакша пожељно испреговарано решење за будући статус Косова” (Međunarodni sud pravde 2010, цитирано у: Hrnjaz 2011, 88). Међутим, привремени карактер Резолуције је са протоком времена постепено легализовао перманентни губитак суверенитета Србије над тим делом територије.

У преамбули Резолуције се наводи приврженост свих држава чланица „суверенитету и територијалном интегритету СР Југославије и других држава региона, како је наведено у Хелсиншком документу и анексу 2” (Rezolucija 1244). У анексу 2 се међу општим принципима о политичком решењу кризе на Косову наводи „политички процес ка успостављању споразума о привременом политичком оквиру, који ће обезбедити суштинску самоуправу на Косову, узимајући у потпуности у обзир споразуме из Рамбујеа и принципе суверености и територијалног интегритета СР Југославије и других земаља у региону, и демилитаризацију ОБК” (Rezolucija 1244, aneks 2).

Будући да споразум у Рамбујеу није производ сагласности обе стране у преговорима и да текст понуђен у овом француском дворцу предвиђа референдум о осамостаљивању Косова након три године, јасно је да Резолуција даје противречан став о територијалном интегритету СР Југославије, касније Србије, док је суверенитет ускраћен самим документом који у својим тачкама налаже повлачење представника цивилне управе и безбедносних снага, што чини основне прерогативе једне државе на њеној територији. Као што истиче Хрњаз, „двосмислености и дипломатске формулације у резолуцији због тога, чини се, нису случајне, већ су последица различитих интереса држава које су учествовале у њеном

¹ Мисија Уједињених нација на Косову.

доношењу и потребе да се донесе какав-такав текст како би се постигло какво-такво решење” (Hrnjaz 2011, 89).

АНАЛИЗА ДОКУМЕНАТА ПОСТИГНУТИХ У ОКВИРУ ДИЈАЛОГА О НОРМАЛИЗАЦИЈИ ОДНОСА ИЗМЕЂУ БЕОГРАДА И ПРИШТИНЕ

Бриселски споразум потписан 19. априла 2013. године представља „Први споразум о начелима за нормализацију односа” који су потписали тадашњи премијери Ивица Дачић и Хашим Тачи. Споразум је имплицитно имао значајан утицај на принципе суверенитета и територијалног интегритета. Нормализација односа Београда и Приштине је дефинисала две равноправне преговарачке стране, а тачке споразума које су се односиле на формирање Заједнице српских општина, интеграцију досадашњих полицијских и судских институција на северу Косова, као и одржање локалних избора „у складу са косовским законима” су признале суверенитет власти у Приштини над целом територијом Косова. На крају, поред временског оквира и начина примене одредаба споразума, у тачки 14. се наводи „да ниједна страна неће блокирати нити подстицати друге да блокирају другу страну на њеном путу ка ЕУ” (Prvi sporazum o principima koji regulišu normalizaciju odnosa 2013). Будући да европске интеграције подразумевају да на крају процеса уследи пуноправно чланство у Унији, јасно је да је Бриселски споразум представљао први формални документ којим су се Србија и Косово дефинисали као два засебна политичка система.

Иако је дијалог под окриљем ЕУ започет 2011. године на основу Резолуције Генералне скупштине Уједињених нација од 9. септембра 2010. године (А/РЕС/64/298 2010), отварањем преговора о приступању ЕУ у јануару 2014. и Поглавља 35 у децембру 2015. године, озваничена је веза између нормализације односа с Приштином и процеса приступања Србије ЕУ. На тај начин Европска унија је, у процесу преговора са Србијом, искористила Поглавље 35 које је обично посвећено „осталим” питањима како би се преко њега пратио и оцењивао напредак у дијалогу Београда и Приштине.

У Заједничкој позицији Европске уније за Поглавље 35 наводи се да ће „напредак Србије у преговорима о приступању ЕУ бити вођен напретком Србије у процесу припрема за приступање, који ће се мерити нарочито у односу на сталну ангажованост Србије ка

видљивом и одрживом побољшању односа са Косовом, као и у односу на остале захтеве садржане у тачки 23. Преговарачког оквира”. Европска унија је такође констатовала да је Србија, својим ставом да „у потпуности разумевајући да процес приступања ЕУ и нормализације морају да теку паралелно и да се међусобно подупиру” (CONF-RS 2/14) остаје потпуно посвећена наставку процеса нормализације и дијалога с Приштином. Иако ово поглавље не замењује дијалог Београда и Приштине који се води под покровитељством Високог представника ЕУ, на овај начин је процес преговора инкорпориран у приступне преговоре о чланству ЕУ и тако постао саставни део евроинтеграционих процеса Србије. Посебно је апострофирана условљеност процеса приступања напретком у нормализацији односа – уколико „напредак у нормализацији односа са Косовом, значајно заостаје за укупним напретком преговора, а да је разлог томе пропуст Србије да поступа у доброј вери, нарочито када је реч о примени споразума који су постигнути између Србије и Косова” Комисија ће „на сопствену иницијативу или на захтев једне трећине држава чланица, у складу са тачком 25. преговарачког оквира, предложити да препоруке за отварање и/или затварање других преговарачких поглавља не буду дате, и прилагодити припадајући припремни рад, према потреби, све док се не приступи решавању ове неуједначености” (Zajednička pozicija Evropske unije 2015). Преговарачки оквир је на тај начин успоставио механизам кроз који би недостатак напретка у нормализацији односа могао довести до неотварања и незатварања осталих поглавља. Поред овог формалног услова јасно је да је оквир интеграција, кроз сепаратно помињање две стране, оспорио територијални интегритет Србије над Косовом, третирајући их као два потпуно засебна политичка система.

Након дужег застоја у дијалогу, посредством дипломатске иницијативе САД, 2020. године је између Београда и Приштине постигнут тзв. „Вашингтонски споразум”. Стране су потписале одвојене документе а једна од заједничких тачака је подразумевала једногодишњи мораторијум на аплицирање за чланство Косова у међународним организацијама, док је Србија пристала на мораторијум на кампању отпризнавања, као и уздржавање од формалних и неформалних захтева било којој држави или међународној организацији да не призна Косово као независну државу (Vašingtonski sporazum 2020). Овај документ се није тицао питања суверенитета и територијалног интегритета иако је после Бриселског споразума додатно нагласио једнакост преговарачких страна. Документ је

заправо представљао својеврсни *interregnum* до најављене „финалне” нормализације односа.

Немачко-француски, потом „европски предлог” је уз снажан међународни притисак на почетку 2023. године постао непотписани договор са клаузулом обавезности поштовања свих тачака. Преамбула растегљиво комбинује „различите погледе” по питању статуса истовремено помињући неповредивост граница и поштовање територијалног интегритета и суверенитета и заштите националних мањина као основне услове за мир. Одвојен пут без међусобне блокаде према Европској унији се потврђује и у овом тексту иако је дефинисан још у Бриселском споразуму у члану 14. Усаглашени текст споразума је у многоме сличан споразуму две Немачке, а поклапање је сликовито и у члану 2. у коме се помиње Повеља УН, укључујући „суверену једнакост свих држава, поштовање независности, аутономије и територијалног интегритета, права на самоопредељење, заштите људских права, и недискриминације” (EEAS 2023).

Посебно могућу промену у односу на досадашњу политику Србије у обезбеђивању отпризнавања самопроглашене независности Косова доноси члан 4. у коме се наводи да ниједна страна не може да представља другу у међународној сфери нити да делује у њено име са нагласком на то да се „Србија неће противити чланству Косова у било којој међународној организацији” (EEAS 2023). Без експлицитног помињања формалног признања независности овај текст споразума свакако захтева од Београда да прихвати Косово као засебан политички систем који функционише независно од државе Србије укључујући и међународне оквире.

Јасно је да овај непотписани документ неформално значи нови преговарачки оквир и услов за даљу евроинтеграције Србије. Немачко-француски предлог је циљано формулисан по узусима споразума две Немачке са жељом да произведе сличне последице у међународној арени, односно да потврди суверенитет и територијални интегритет Косова као неспорне међународно признате државе.

Србија се обавезала да ће након формирања ЗСО од стране Приштине прихватити међусобно признање свих докумената, као и да се неће противити даљем међународном потврђивању косовске независности. Позиција Србије је на спољнополитичком плану дефинисана у виду два „не”: не формалном признању и не чланству Косова у УН (Politika

2023). Аутономија за Србе и статус за Српску православну цркву и српску културну и верску баштину остају и даље предуслови за све остале концесије према Приштини. Поредѐћи текст овог споразума са Споразумом две Немачке, Килибарда наводи да се признање „не спомиње, али оно је ту садржано као пуно, *de jure* признање стране државе”, те да „право на територијални интегритет, неповредивост граница, забрана употребе силе, право на независно представљање у међународним односима” припадају државама, као да би овим формулацијама Србија „бесповратно признала независност Косова, а за њом би вероватно уследиле и друге државе које то још увек нису учиниле” (Kilibarda 2022).

ТЕРИТОРИЈАЛНИ ИНТЕГРИТЕТ И ПОЛИТИЧКИ ПРОЦЕСИ

Територијални интегритет је појам који се често користи у званичном политичком дискурсу. Од једностраног проглашења независности до данас се без обзира на промену политичких околности територијални интегритет помиње као витални национални интерес. Доносиоци одлука су упркос разликама у начинима на који приступају проблему статуса Косова истицали да су њихове намере усмерене ка очувању територијалног интегритета Србије са Косовом као саставним делом државе.

Дефинисање националног интереса може се анализирати кроз експозее мандатара за састав владе. Коштуница је истицао да је доношењем Устава Србије, истакнута обавеза сваке државне институције да сачува суверенитет и територијални интегритет земље, мандатар Цветковић је у свом другом експозеу из 2011. године истакао као други приоритет очување Косова и Метохије у саставу Републике Србије, док је Дачић свој мандат 2012. године започео са захтевом за „праведним решењем” које ће бити резултат дијалога Београда и Приштине (Dimitrijević i Lipovac 2017, 80–92). У свом експозеу из 2016. Вучић истиче: „Нећемо признати једнострано проглашену независност наше јужне покрајине, али ћемо у интересу регионалне стабилности и што бољих српско-албанских односа наставити дијалог Београда и Приштине” (Dimitrijević i Lipovac 2017, 80–92).

На основу анализе експозеа, најважнији национални интерес Србије од 2007. године је везан за заштиту територијалног интегритета земље иако није дефинисано на који начин то учинити осим кроз подршку дијалогу Београда и Приштине. Занимљиво је да је у период

након потписивања Бриселског споразума уочена промена фокуса на реализацију постигнутих договора, пре свега Бриселског споразума којим је предвиђено формирање Заједнице српских општина. Брнабић је у својим експозеима посебно апострофирала заштиту интереса и безбедности Срба који живе на Косову као и „континуитету рада са претходном Владом” (Dimitrijević i Lipovac 2017, 80–92).

Са актуелизацијом идеје разграничења, ауторским текстом за Блиц, председник Вучић 2017. године најављује „унутрашњи дијалог” о Косову. Иако није изнет никакав конкретан предлог, текст је садржао неколико кључних порука, а између осталог “трајно решење које би било одрживо и у будућности” (Milidrag 2018, 11). Приликом иницирања унутрашњег дијалога председник Вучић је имплицитно говорио о политичком договору који би подразумевао и ревидирање става о територијалном интегритету Србије у постојећим границама. „Још од 1878, од стварања тзв. Призренске лиге, ми Срби нисмо желели да будемо довољно одговорни да разумемо и снагу и жеље Албанаца, а албанском грешком, великом, и хвала им на томе, сматрам неразумевање српских државних и националних интереса и њихово потцењивање, или још горе, покушај да се они ставе под тепих зато што неко мисли да је уз подршку дела великих сила то могуће” истакао је Вучић (Vučić 2017).

Тема очувања територијалног интегритета доминирала је сесијама у оквиру унутрашњег дијалога у којима су учешће имали различите друштвене сфере од академске заједнице до представника цивилног друштва. Проблем коначног статуса Косова као територије било је основно и једино важно питање, питање које је опредељивало виђење самог проблема, али и његова могућа решења (Milidrag 2018, 11). Унутрашњи дијалог се читао и као нека врста „пребацавање одговорности на цело друштво” због лоше вођене политике по стратешким питањима очувања суверенитета и територијалног интегритета Србије” (Subotić 2017, 92).

Принцип територијалног интегритета поново је добио на значају са руском инвазијом Украјине. Направљена је директна паралела између СР Југославије 1999. и Украјине 2022. године у контексту разлога због којих Србија неће признати руску анексију украјинских територија. Вучић је у говору на годишњем заседању Генералне скупштине УН саопштио: „Тражимо јасан одговор на питање које већ годинама постављам мојим

саговорницима, лидерима многих земаља - у чему је разлика између суверенитета и територијалног интегритета Украјине, и суверенитета и територијалног интегритета Србије, који је грубо нарушен, а чему многи од Вас дају међународно признање и легитимитет?” (Politika 2022).

ЗАКЉУЧАК

Територијални интегритет је важан принцип у међународним односима који подразумева да су границе државе неповредиве. Од 2008. године, када је Косово прогласило независност, Србија је инсистирала на поштовању докумената који налажу поштовање њеног територијалног интегритета. Међутим, широко међународно признање независности Косова, а пре свега водећих западних земаља условило је Србију на дијалог са привременим, а потом перманентним институцијама управе у Приштини. Захтев за заштитом права српске заједнице на територији Косова обавезало је Београд на многе уступке, укључујући признање сувереног права институција Приштине да уређују власт на локалном нивоу, правосуђе, полицију и судство.

Принцип територијалног интегритета остао је љуштурса у процесу нормализације односа која је захтевао да Београд и Приштина буду једнаке стране у дијалогу и да једна другој признају засебан пут ка чланству у Европској унији. Декларативне поруке Београда сведене су на одбијање формалног признања независности и противљењу чланству Косова у Уједињеним нацијама.

Намера рада је била да кроз свеобухватну анализу докумената који говоре о територијалном интегритету у контексту спора око финалног статуса Косова, као и процеса и порука дефинише политичке последице трагања за одрживим и прихватљивим решењем. Уградња „немачко-француског” предлога у преговарачки оквир Србије са ЕУ дефинисао је обавезу Београда и Приштине о међусобном поштовању суверенитета и територијалног интегритета. На тај начин дошло је до евидентне дискрепанце између правних аргумената и политичке реалности о територијалном интегритету.

Разматрање питања територијалног интегритета у случају Србије и Косова важно је за разумевање динамике конфликта, (не)споразумевања и изградње мира између Срба и Албанаца. Испитујући начин на који је принцип територијалног интегритета третиран у

прошлости и различите приступе који су предузети у оквиру нормализације односа, дошло се до закључка да су различита тумачења и “конструктивна нејасноћа” релевантних докумената били основа за различите политичке позиције и константу неразумевања између Београда и Приштине. Наставак истраживања би требало да се усмери на друге појмове и принципе на које се позивају две стране дајући им потпуно супротстављена тумачења. Разобличавање политичке позадине различитих појмова први је степен ка суштинском разумевању спора око финалног статуса Косова и Метохије.

РЕФЕРЕНЦЕ

- Abi-Saab, Georges. 2006. “Conclusion.” In *Secession: International Law Perspectives*, Marcelo Kohen (ed.). Cambridge and New York: Cambridge University Press.
- Castellino, Joshua. 2000. *International law and Self-Determination - The Interplay of the Politics of Territorial Possession with Formulations of Post-Colonial 'National' Identity*. The Hague: Martinus Nijhoff.
- Charney, J. Ian. 2005. *International law and the use of force: a new framework*. Oxford: Oxford University Press.
- Chivvis, S. Christopher. 2018. “The case for recognizing Kosovo.” *Foreign Affairs* 97(5): 44–52.
- Dimitrijević, R. Ivan i Milan Lipovac. 2017. “Nacionalni interes Republike Srbije: Analiza ekspozice mandataru Vlade od 2007. do 2017. godine.” *Srpska politička misao* 57 (3): 71–97. doi.org/10.22182/spm.5732017.4.
- EEAS. 2023. “Belgrade-Pristina Dialogue: EU Proposal - Agreement on the path to normalisation between Kosovo and Serbia.” https://www.eeas.europa.eu/eeas/belgrade-pristina-dialogue-eu-proposal-agreement-path-normalisation-between-kosovo-and-serbia_en.
- Hrnjaz, Miloš. 2011. “Rezolucija 1244 – u čemu je problem.” *Politički život* 3: 81–91. <https://www.fpn.bg.ac.rs/wp-content/uploads/Politicki-zivot-broj-3.pdf>.

- Hrnjaz, Miloš. 2015. Srbija i upotreba pravosudnog rešavanja međunarodnih sporova od 1914. do 2015. godine: vek neuspeha." U *Politički identitet Srbije u globalnom i regionalnom kontekstu*, ur. Vesna Knežević – Predić, 253–270. Beograd: Fakultet političkih nauka.
- International Court of Justice (ICJ), Accordance with International Law of the Unilateral Declaration of Independence in Respect of Kosovo (Advisory Opinion), General List No. 141, 22 July 2010, hereafter Kosovo AO. <https://www.icj-cij.org/case/141>.
- Kilibarda, Pavle. 2022. "Francusko-nemački predlog za priznanje Kosova – opasnost rešenja leži u netransparentnosti." *KoSSev*, <https://kossev.info/francusko-nemacki-predlog-za-priznanje-kosova-opasnost-resenja-lezi-u-netransparentnosti/>.
- Milidrag, Predrag. 2018. *Unutrašnji dijalog o Kosovu: Pregled i ocena rezultata*. Beograd: Fondacija za otvoreno društvo.
- Musliu, Valon. 2020. "Territorial integrity and the Kosovo issue: Conceptual approaches, international law, and the politics of statehood." *International Studies* 57 (1-2): 117–133.
- OSCE. 1975. "Conference on Security and Co-operation in Europe Final Act." <https://www.osce.org/files/f/documents/5/c/39501.pdf>.
- Peščanik. 2010. „Odluka MSP o Kosovu”. Poslednji pristup <https://pescanik.net/odluka-msp-o-kosovu/>.
- Politika*. 2022. „Vučić u UN: Ovako složena vremena zahtevaju puno mudrosti i zajedništva, neophodno da ostanemo verni Povelji UN.” Poslednji pristup 25. april 2023. <https://www.rts.rs/vesti/politika/4959376/vucic-u-un-ovako-slozena-vremena-zahtevaju-puno-mudrosti-i-zajednistva-neophodno-da-ostanemo-vern-povelji-un.html>.
- Politika*. 2023. „Vučić: Nikada neću pristati na priznanje i ulazak Kosova u UN, o svemu ostalom možemo da pregovaramo.” Poslednji pristup 28. april 2023. <https://www.politika.rs/scc/clanak/540193/vucic-sastanak-brisel-kosovo>.
- Prvi sporazum o principima koji regulišu normalizaciju odnosa, 2013, Kancelarija za Kosovo i Metohiju Vlade Republike Srbije. <https://www.kim.gov.rs/p03.php>.
- Rezolucija Saveta bezbednosti UN 1244 (1999). https://unmik.unmissions.org/sites/default/files/old_dnn/Res1244ENG.pdf.

- Rezolucije Generalne skupštine Ujedinjenih nacija [A/RES/64/298].
- Shaw, N. Malcolm. 2017. *International law (8th ed.)*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Subotić, Momčilo. 2017. „Kosovo i Metohija: pitanje unutrašnjeg dijaloga.” *Nacionalni interes* 30 (3): 81–105. doi.org/10.22182/ni.3032017.4.
- UN General Assembly. 1960. Declaration on the granting of independence to colonial countries and peoples [A/RES/1514(XV)].
- UN General Assembly. 1970. “Declaration on Principles of International Law concerning Friendly Relations and Co-operation among States in accordance with the Charter of the United Nations.”, [A/RES/2625 (XXV)].
<https://unispal.un.org/DPA/DPR/unispal.nsf/0/25A1C8E35B23161C852570C4006E50AB>.
- United Nations. 1945. “Charter of the United Nations.” *Article 2*. <https://www.un.org/en/about-us/un-charter/full-text>.
- Urrutia, Iñigo. 2012. “Territorial Integrity and Self-Determination: The Approach of the International Court of Justice in the Advisory Opinion on Kosovo.” *Revista d'Estudis Autonòmics i Federals*, num 16., Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2365511>
- van den Driest, Simone F. “From Kosovo to Crimea and Beyond: On Territorial Integrity, Unilateral Secession and Legal Neutrality in International Law.” *International journal on minority and group rights* 22: 467–485.
- Vučić, Aleksandar. 2017. „Autorski tekst predsednika Aleksandra Vučića za ‘Blic’: Zašto nam je potreban unutrašnji dijalog o Kosovu.” *Blic*.
<https://www.blic.rs/vesti/politika/ekskluzivno-autorski-tekst-predsednika-aleksandra-vucica-za-blic-zasto-nam-je/v7xgl6q>).
- Zajednička pozicija Evropske unije – Poglavlje 35: Ostala pitanja, 2015, Kancelarija za Kosovo i Metohiju Vlade Republike Srbije. <https://www.kim.gov.rs/doc/pozicija-eu/Zajednicka%20pozicija%20EU%20PG%2035%20SR%20za%20sajt.pdf>.

Stefan Surlić*

Faculty of Political Sciences, University of Belgrade

Andrijana Lazarević**

Institute for Political Studies, Belgrade

**PRINCIPLE OF TERRITORIAL INTEGRITY: POLITICAL
CONSEQUENCES OF THE SEARCH FOR THE FINAL STATUS OF
KOSOVO AND METOHIJA**

Resume

The paper analyzes the principle of territorial integrity in the context of the dispute over the final status of Kosovo and Metohija. Without taking a position on the legal disputes, the authors provide an overview of the theoretical debate on territorial integrity and define the political consequences for Serbia's territorial integrity since Kosovo's* unilateral declaration of independence in 2008. Despite the constant mention of integrity as inseparable from sovereignty, the paper highlights the political practice in which Serbia's "territorial integrity" has been turned into an appeal to other states to respect the principle of inviolability of borders. Support for Kosovo's independence by leading Western countries conditioned Serbia to engage in a dialogue with temporary and then permanent administrative institutions in Pristina. The paper concludes that territorial integrity has been reduced to a declarative dimension, as the political demand for the protection of the Serbian community's rights in Kosovo and Metohija has obligated Belgrade to make many concessions, including recognizing the sovereign rights of Pristina's institutions.

Keywords: territorial integrity, Kosovo*, unilateral declaration of independence, UN Resolution 1244, Brussels Agreement, "Frenco-German proposal"

* E-mail address: stefan.surlic@fpn.bg.ac.rs.

** E-mail address: andrijana.lazarevic@ips.ac.rs.

* Овај рад је примљен 30. априла 2023. године, а прихваћен на састанку Редакције 30. маја 2023. године.